

Jak je to s nároky poškozených v trestním řízení po jejich zastavení v důsledku amnestie prezidenta republiky

Bezprostředně po vyhlášení amnestie prezidenta republiky z 1. 1. 2013 vzvedmula se vlna vášnivého odporu proti této amnestii z řad občanů a nejhlasitěji pak z řad těch, kteří vystupovali jako poškození v některých dlouhotrvajících trestních řízeních, u kterých se očekává aplikace článku II. a tedy zastavení trestního řízení.

Vášnivý odpor přizivili i někteří advokáti, kteří bez bližšího odůvodnění vyslali veřejnosti signál, že v důsledku zastavení těchto tr. stíhání, budou zbaveni možnosti domáhat se svých škodních nároků. Takováto informace však není přinejmenším přesná.

Jak to tedy s těmito nároky vlastně je?

V trestním řízení, alespoň v drtivé většině, bývá vždy pachatelem někdo poškozen ať již majetkově, nebo na jiných svých právech. Takovýto občan má právo uplatnit práva poškozeného v tr. řízení, a to právo vystupovat jako procesní účastník v tr. řízení a dále pak právo na uplatnění nároku na náhradu škody, pokud jde o škodu majetkovou nebo vyčíslitelnou v penězích. Procesní práva poškozeného vymezuje trestní řád, který přesně stanoví, co může poškozený v tr. řízení dělat. Jde především o možnost nahlížet do tr. spisu, jde o možnost navrhnout provedení důkazů k osvědčení jeho nároků na náhradu škody, jde o právo zúčastnit se úkonů prováděných v rámci tr. řízení především hlavního líčení a veřejného zasedání o projednání opravného prostředku. Poškozený má také právo podávat návrhy, které se týkají jeho nároků na náhradu škody.

Poškozený má právo požadovat, aby mu byl pachatelem tr. činu refundován jeho škodní nárok. O tom je poučován a je na jeho rozhodnutí, zda tento nárok uplatní nebo nikoliv. Pokud tento nárok uplatní tak, aby to mělo důsledky, zejména pro běh promlčení, musí být tento nárok řádně specifikován co do důvodu a výše. V takovém případě se okamžikem uplatnění nároku staví běh promlčecí doby, a to až do rozhodnutí o takovém nároku soudem. Nutno upřesnit, že nároky, které se týkají škody na zdraví způsobené tr. činem, se nepromlčují. O nároku, který je přihlášen, rozhodne soud v tr. řízení, pokud se v průběhu řízení ukáže, že jde o nárok nesporný jak co do jeho souvislosti s tr. činem a zaviněním obviněného, tak co do výše tohoto nároku. Soud nárok přizná jen v takovém případě a v takovém rozsahu, které považuje za nesporně prokázané. Jinak poškozeného odkáže s celým nárokem nebo s jeho částí na občansko-právní řízení. Jinými slovy – na rozhodnutí o majetkovém nároku na náhradu škody v trestním řízení není právní nárok a soud není povinen bez dalšího v tzv. adhezním, tedy k tr. řízení připojeném, řízení rozhodovat tak, že jej přizná.

Pokud tedy nyní dochází k zastavení řízení v důsledku aplikace čl. II. vyhlášené amnestie, je takovéto rozhodnutí třeba považovat za rozhodnutí obdobné odkazu poškozeného na občansko-právní řízení v odsuzujícím rozsudku soudu. Tím začíná běžet přerušovaná lhůta k uplatnění nároku na náhradu škody a pokud v této lhůtě nárok poškozený uplatní u tzv. civilního soudu, bude o něm

soud jednat a rozhodne o něm podle výsledků dokazování, jehož součástí může být i obsah trestního spisu v tr. řízení, které bylo zastaveno.

Pokud tedy občan uplatnil svůj majetkový nárok v tr. řízení včas a pokud jej také vyčíslil v minimálním rozsahu, který prokazatelně souvisí se zaviněným jednáním obviněného a pokud bude bez zbytečného odkladu uplatňovat svůj nárok v občansko-právním řízení, jde o identickou situaci, v jaké by občan byl v případě, že by soud v odsuzujícím rozsudku poškozeného odkázal na řízení ve věcech občansko-právních. Je-li nárok prokazatelně spojen se zaviněným protiprávním jednáním pachatele a je-li prokázán v důsledku tohoto jednání vznik škody a jeho výše, nemůže z hlediska uspokojení tohoto nároku dojít zastavením tr. řízení k újmě poškozeného, snad jen s tím, že konečné uspokojení jeho nároku a vymožení může být časově odloženo nutností občansko-právního řízení. To ale nelze tvrdit s určitostí, protože nelze předjímat, zda by soud v odsuzujícím rozsudku nárok přiznal a zda by neprovedl odkaz na občansko-právní řízení.

Občané, kteří sice mají v zastavovaném tr. řízení postavení poškozených, ale svůj nárok neuplatnili nebo jej řádně nevyčíslili, nedošlo k zastavení tzv. promlčecí lhůty a pokud nárok neuplatnili samostatně v občansko-právním řízení, může být již promlčen bez ohledu na výsledek trestního řízení. Nejde-li o nárok související s poškozením zdraví, mohlo by dojít k jeho promlčení i kdyby bylo rozhodnuto o vině a tedy o tom, že škoda byla způsobena tr. činem. V tomto případě běží 10-ti letá promlčecí lhůta, kterou ale samotné tr. řízení nestaví. To může být jen v případě řádného uplatnění nároku, vč. jeho vyčíslení. V těchto případech ale zastavení tr. řízení v důsledku amnestie může ztížit postavení poškozených při uplatnění jejich nároků, protože se budou bránit námitce promlčení a vedle škody samotné budou muset v občansko-právním řízení prokazovat, že jim byla škoda způsobena tr. činem.

Česká advokátní komora, s ohledem na možné nejasnosti stran uplatňování nároku poškozených a jejich postavení po aplikaci čl. II. amnestie prezidenta republiky, učinila opatření, na základě kterého bude dostupná základní informační právní služba pro všechny poškozené u advokátů v České republice, a to bezplatně. Pokud by ale jednotlivé případy vyžadovaly rozsáhlejší konzultaci a případně i právní pomoc formou zastupování, bude v odůvodněných případech poskytována občanům bezplatná právní služba advokáty na základě určení, které k žádosti občana učiní ČAK. Podrobnější informaci budou podávat pracovníci ČAK, případně regionální představitelé ČAK v bývalých krajských městech.

JUDr. Milan Jelínek